

ORTOGRAFIA DE LA LENGUA VALENCIANA

Real Acadèmia de Cultura Valenciana

Secció de Llengua i Lliteratura Valencianes

VALÈNCIA

2005

I - EL NOM DE LES LLETRES

1. L'ALFABET

En valencià l'alfabet consonàntic és el següent:

b,	<i>be o be alta</i>
c,	<i>ce</i>
ch,	<i>che</i>
ç,	<i>ce trencada</i>
d,	<i>de</i>
f,	<i>e fe</i>
g,	<i>ge</i>
h,	<i>haig</i>
j,	<i>jota</i>
k,	<i>ca</i>
l,	<i>ele</i>
ll,	<i>elle</i>
m,	<i>eme</i>
n,	<i>ene</i>
ny,	<i>enye</i>
p,	<i>pe</i>
q,	<i>cu</i>
r,	<i>ere</i>
rr,	<i>erre</i>
s,	<i>esse</i>
t,	<i>te</i>
v,	<i>ve o ve baixa</i>
w,	<i>ve doble</i>
x,	<i>xe o equis</i>
y,	<i>i grega</i>
z,	<i>zeta</i>

En valencià el sistema vocàlic és el següent:

a	‘sal’
ɛ	tancada de ‘fe’
e	oberta de ‘mel’

i	‘pi
ɔ	tancada de ‘dos’
ɔ	oberta de ‘por’
u	‘tu’

II - ORTOGRAFIA DE B I P

1. GRAFIA I SÒ

La grafia *b* representa un sò bilabial sonor. La seua notació fonètica és [b]. També pot presentar un sò fricatiu quan va entre vocals, per eixemple: *corbella*, *abort*; en este cas la seua transcripció es [b̥].

Ocasionalment s’ensordix, donant una *p* fonètica, [p], quan va davant d’una consonant sorda, aixina ocorre en paraules com: *obtindre*, *dissabte*; convé tindre en conte açò per a escriure correctament.

El correlat sort de la *b* és el sò bilabial oclusiu sort, representat ortogràficament per la *p* i que tanscrivim fonèticament [p].

Este sò pot desaparèixer quan parlem, sobre tot entre una *m* i una *s*: *camp*s, *rellamp*s (pronunciat *cam*s, *rellam*s). En algunes ocasions pot articular-se com una *b* quan vaja seguit de consonant sonora o vocal: *hipnòtic*, *cap ací* (pronunciat *ibnòtic*, *cab ací*). Este emmudiment i sonorització de la *p* no són acceptables en una pronunciació formal.

2. ESCRITURA DE B

2.1 S’escriu b:

a) En posició inicial i interior de paraula, no en final: *bossa*, *bassa*, *acabar*, *embenat*.

Excepte en la preposició arcaica *ab*, substituïda en tots els usos per la preposició *en*.

b) En els prefixos *ab*, *abs*, *ob*, *sub*, *subs*: *absència*, *abdicar*, *abstinència*, *abstraure*, *obturar*, *obtindre*, *obstruir*, *obstaculisar*, *subdivisió*, *subvertir*, *substantiu*, *subscriure*.

c) En les paraules escomençades pels prefixos *bi*, *ben*, *bene*: *bisexual*, *bisilàbic*, *benamat*, *benfet*, *benefici*, *benefactor*.

d) Davant de *t*, pronunciada com una *p*, en algunes paraules com: *dissabte, dubte, dubtar, sobte, subtil*.

Encara que també pot aparèixer una *p* davant de *t*. Cal no confondre estos casos en els prefixos indicats en l'apartat *b*:

òptica, optimisme, apte, optar.

e) Davant de *d* en paraules com: *cabdell, hebdómada*

f) Darrere de *m*: *tombar, umbràcul, embenar.*

Excepte: *tramvia, duumvir, triumvir,...* i quan es tracte del prefix *circum-*:

circumvalació, circumvolució

g) En les terminacions en *-ble* (*-able, -ible, -uble*), *-bunt, -bilitat*, i en l'infex *-bil-*:

lloable, temible, voluble, meditabunt, viabilitat, amabilíssim.

Excepte: *civilitat*, derivat de *civil* i *movilitat*, derivat de *mòvil*.

h) Davant de *r* i *l*, sempre que pertanyi a la mateixa sílaba; es tracta dels grups consonàntics *br* i *bl*:

cabra, sobra, poble, blau, bramar.

i) En les paraules acabades en *-buir*: *atribuir, retribuir, contribuir.*

j) En derivats de paraules acabades en *p*:

llop: lloba, llobet

adop: adobar, adobada

calp: calba, calbet

verp: verbal, verboide

Jacop: jacobí, jacobiniste

Sogorp: sogorbí

corp: corba, encorbar, corbat.

Encara que hi ha molts casos a on la *p* es conserva:

glop: glopada, glopejar
serp: serpeteta, serpejar
camp: campejar, acampar
colp: colpejar, colpet

3. ESCRITURA DE P

3.1 S'escriu p:

a) En inicial, interior i final de paraula: *pantaix, captar, llépol, recepta, cep*.

b) Darrere de *m*: *empeltar, importar, impondre, mamprendre*.

c) Darrere del prefix *ben-*: *benparlat*.

d) En les terminacions *-fop* i *-silap*, encara que els derivats o unes atres paraules de la mateixa família transformen la *p* en *b*:

xenòfop, pero *xenofòbia, xenòfoba; bisilap*, pero *bisilaba, bisilàbic*.

e) Davant de *t* generalment: *acceptat, captar, concepte*.

f) En final de paraula quan vaja entre *m* i *s*: *temps, camps, contratemps, corromps*.

g) En final de paraula, encara que en els derivats es transforme en *b*:

calp	calba
superp	supèrbia
cup	cúbic

o es conserve:

cep	cepet
colp	colpejar

h) És correcta la supressió de la *p* en paraules com *escritor* i derivats, si be en uns atres casos similars es conserva (*p + t*):

recepta, concepte, apte, òptic.

i) És correcta l'escritura de n + t / n + c, en lloc dels grups triconsonàntics originaris, mpt/mpc, en paraules com:

assunt i no *assumpt*

exent i no *exempt*

redenció i no *redempció*

conte i no *compte*

tentar i no *temptar*

síntoma i no *síмптоa*

j) Els grups triconsonàntics dels quals la *p* forma part apareixen en paraules molt cultes o llatinismes, pertanyents, en molts casos, a nivells especialitzats de la llengua o de la ciència:

MPT: *impromptu*

MPS: *metempsicosis*

III - ORTOGRAFIA DE *s/ ss/ c/ ç*

1. Grafia i sò de *s/ ss/ c/ ç*

El sò [s], alveolar sibilant sort, es representa en valencià per quatre grafies: *s, ss, c, ç*. Estes són les posicions o llocs a on apareix cada grafia:

a) *s* - inicial de paraula: *sabata, sorprendre, servici*

- interior darrere de consonant: *pansa, dacsà*

- interior intervocàlica, darrere d'un prefix que acabe en vocal:

antesala, asimètric, contrasagell, presupost.

b) *ss* - interior entre vocals: *pressió, massa.*

c) *c* - inicial o interior, sempre que vaja seguida de *e, i*: *cendrer, francès, places, cinc, accident, felicitat.*

d) *ç* - interior de paraula, sempre que en derivar faça *ç* o *c*:

infeliç: infeliços, infelicitat

audaç: audaços, audàcia

comerç: comerços, comerciant

La -s final, o interior -s-, pot transformar-se en sonora [z], en contacte en la vocal o consonant sonora següents: *esgarrany, des d'ahir* (pronunciant la s sonora)

Per a l'escritura d'este sò se seguix, com a norma general i en els casos certs, el criteri següent:

LLATÍ	VALENCIÀ
C+E, I	c/ç
T+E, I	c/ç
CH+E, I	c/ç
QU+E, I	c/ç

Unes atres etimologies no llatines es grafien en s/ss.

2. ESCRITURA DE S

2.1 S'escriu s:

a) En inicial de paraula, darrere de consonant i en final: *suro, sucar, bàlsem, conversar, furs, mas.*

b) Entre vocals, quan vaja darrere d'un prefix acabat en vocal be siga d'orige llatí o grec. La pronunciació és de esse sorda:

- prefixos llatins:

ANTE: *antesala*

BI/BIS: *bisecció, bisemanal*

CONTRA: *contrasentit*

SOBRE: *sobreseïment, sobresou*

SUPRA: *suprasensible*

TRI: *trisacàrit, trisecció*

UNI: *unisexual, uníson*

- prefixos grecs :

a (negació): *asèpsia, asincronisme*

anti: *antisemita, antisèptic, antisocial*

di/dis (significant *dos* o *trastorn*): *disépal, disúria, disenteria*

hipo: *hiposulfat, hiposulfurós*

mono: *monosilàbic, monosépal*

para: *parasíntesis, parasístole*

penta: *pentasilàbic*

tetra: *tetrasilàbic*

c) En el prefix *trans-*, quan vaja seguit d'una paraula que comente per una *s*:

transsubstanciació (del llatí eclesiàstic *transsubstantiatio*)

transuar (de *trans* + *suar*)

transunt (del llatí *transumptus*)

3. ESCRITURA DE SS

3.1 S'escriu ss:

a) Entre vocals:

travessa, missa, vassall, necessari, sessió.

b) En les paraules que escomencen per *a + s + vocal*, sempre que esta *a* no funcione com un prefix negatiu:

assistència, assimilar, associar, assessorar.

c) En les paraules formades pels prefixos *des-* o *dis-* i una paraula que tinga per inicial una *s*. Estos prefixos indiquen: oposició-contrarietat, origen-procedència i extensió-separació:

dessalar, dessucar, dessuar, dissecció, dissenyar, dissolució

d) En el sufix *-íssim* (femení i plurals també):

rectíssim, pleníssima, blanquíssims, rogíssimes.

Pero en la terminació *-èsim* (distinta a la que estem tractant) s'escriu solament una esse:

centèsim, deumilèsim.

e) En paraules com les següents, en els seus derivats o que pertanyuen a la mateixa família (substantius, adjectius o verps):

- agressió, agressor, congressiste, disgressió, ingressar, ingressos, progressar, regressió, transgressor.
- bessó, bessona, bessonada, abessonar.
- cassar, cassació, fracassar, fracassos.
- cessió, cessar, accessible, accessos, accessori, inaccessible, antecessor, concessió, concessionari, excessiu, incessable, intercessor, predecessor, processó, processat, recessió, successos, successor.
- classe, classificar, clàssic, classificació.
- (colós) colossos, colossal, colossalisme.
- confessar, confessió, professar, professió, professor.
- (cras) crassa, crassitut.
- escissió, rescissió, abscissa.
- (espés) espessa, espessos, espessar, desespessar.
- (ser) essència, interessar, interessos, desinteressar.
- fossa, fosser, fossar, fòssil, fossilisar.
- (gros) grossos, grossor, grossària.
- massa, massage, massificar.
- missa, comissió, dimissió, admissió, transmissió.
- necessari, necessitar, innecessari.
- (os) ossos, ossificar.
- passar, passara, passejar, passiu, impassible.
- possible, possibilitar, possessiu, possessionar.
- (ros) rossa, rossejar.
- (tos) tosseta, tossir.
- vassall, vassallage, avassallar.

f) En paraules que assimilen el grup llatí *rs* a *ss*:

(BURSA) *bossa*

(CURSU) *cossari*

(DORSU) *dos, endossar*

(MORSU) *mòs, mossegar, mossos*

(VERSU) *travessar, travessa, travesser*

g) En paraules d'etimologia no llatina com:

Alcàsser

Almàssera

alficòs: alficossos, alficossera

arròs: arrossos, arrosser

cafís: cafissos

tramús: tramussos

tros: trossos, trossejar

h) En final de paraula no apareix mai, pero podem trabar que en els derivats es duplique o es conserve simple, segons les regles de formació del femení i del plural que es troben en la gramàtica:

gros: grossa

tramús: tramussos

pereós: pereosa, pereoses

més: mesos

4. ESCRITURA DE C

4.1 S'escriu c:

a) En inicial i interior de paraula davant de les vocals *e, i*:

cent, necessari, cinquanta, posició...

En final de paraula, per al sò que estem tractant [s], s'usa la *ç*, mai la *c* que sonaria [k]: *feliç, comerç*.

b) En les terminacions *-anci, -ància, -ència*:

ranci, Constanci, elegància, abundància, residència, excelència.

Excepte: *València*

c) En les terminacions *-ici, -ícia, -ície*:

edifici, servici, avarícia, justícia, calvicie, superfície

d) En les terminacions *-aci, -àcia*:

Ignaci, prefaci, Horaci, desgràcia, Alsàcia, democràcia, farmàcia

Excepte: *Atanasi, gimnasi, Anastasi, potasi, antonomàsia, Àsia, Atanàsia, Eufràsia, paranomàsia, eutanàsia.*

e) En l'acabament *-ció*; pero cal tindre en conte la possibilitat d'escriure *-sió / -ssió*. Per ad estos casos convé consultar les regles sobre *s* i *ss*:

acceptació, aplicació, condició, votació

f) En paraules de la mateixa família podem trobar alternances entre *c/ç*, depenent únicament de la vocal següent. No mai es produirà una alternança entre *c / ç* i *s / ss*:

forcejar, forçut, força

dolcea, endolcir, dolç, dolçor

cacera, caça, caçador

calcer, calceta, calça, calçar

capacitat, capaç, capaços

g) En interior de paraula, formant part dels grups consonàntics heterosilàbics següents:

- CC, pronunciat [ks]

abstracció	afecció	ficcio	satisfacció
accedir	calefacció	aflicció	seducció
accelerar	coccio	inspecció	succés
accent	conducció	predicció	succeir
acceptar	direcció	producció	transacció
accident	diccionari	proyecció	extracció
acció	deducció	refracció	restricció

- PC, pronunciat [ps]

accepció, concepció, excepció, opció, recepció

- SC, pronunciat [ss]

abscissa, ascens, ascensió, asceta, discernir, disciplina, consciència, escena, escenari, escèptic, fasciste, suscitar

- XC, pronunciat [ks]

excedència, excedir, excelència, excelent, excels, excèntric, excepció, excepte, excés, excessiu, excitar

5. ESCRITURA DE Ç

5.1 S'escriu ç

a) En interior de paraula seguida de les vocals *a, o, u*, i en final quan els derivats porten *c* o *ç*:

alçar, alçària, llançar, açò, veloços, vençut, forçut, tenaç (tenaços, tenacitat), feliç (feliços, felicitat)

b) En les terminacions *-ança, -ença*:

ensenyança, esperança, lloança, renaixença, coneixença

Excepte en unes atres paraules, que s'escriuen en *s*, perque no es tracta d'esta terminació:

ansa, cansa, dansa, descansa, defensa, ofensa, pensa.

c) En els adjectius de tres terminacions (una per al singular i dos per al plural) acabats en el sò de [s]. El singular i el plural masculí porten *ç*, mentres que el plural femení porta *c*:

atroç, audaç, capaç, contumaç, eficaç, feraç, feliç, feroç, incapaç, ineficaç, infeliç, loquaç, mordaç, perspicaç, rapaç, sagaç, suspicaç, tenaç, veloç

atroç: atroços, atroces

audaç: audaços, audaces

feliç: feliços, felices

d) En els derivats en *-uçar* i *-uçó*

esbатуçar, engатуçar, escabuçó

e) En els sufixos *-aç, -iç, -uç*, que indiquen augment, despectivitat, implicació o propietat:

gran: grandaç, grandaça, grandaços (grandaces)

ma: manaça (manaces)

groc: groguiç, groguiça, groguiços (groguices)

ferro: ferriç, ferriça, ferriços (ferrices)

canya: canyiç, canyiços

pa: paniç, paniços

palla: palluç, palluços, palliça (pallices)

pobre: pobruç, pobruça, pobruços (pobruces)

i aixina una sèrie de paraules que porten estos sufixos en la seua forma masculina o femenina: *fogaça, gentuça, menjuça, pastiç, hortaliaça, pelliça, rabaça*; tenint present que usarem la *ç* quan es tracte d'estos sufixos, pero no quan es tracte de paraules primitives que porten ya estes terminacions com: *tassa, bassa, missa, matís, tramús*.

IV - ORTOGRAFIA DE S / Z

1. GRAFIA I SÒ DE S/Z

Les grafies de *s* i *z* representen el sò alveolar fricatiu sonar, fonèticament [z]. Hi ha casos en els quals una *s* sorda pot convertir-se en sonora; açò ocorre quan està en contacte en un sò sonar, be siga vocàlic, be siga consonàntic: *els dura, des velar*. Ara tractarem en quines posicions apareix cada grafia:

a) La *s* apareix en posició intervocàlica: *guisar, desori*.

b) La *z* apareix en qualsevol posició excepte en final de paraula: *zero, onze, amazona, zoomorf*.

2. ESCRITURA DE S

2.1 S'escriu s:

a) En interior de paraula entre vocals: *casa, cosir, rosari, visitar*.

b) En els prefixos *des-* i *dis-* seguits de vocal, haig o consonant sonora:

desaiguar, desheretar, desviure, dismenorrea, disgust.

c) En els participis dels verps que no la duguen en l'infinitiu:

encendre: encés, encesa, encesos, enceses

remetre: remés, remesa, remesos, remeses

estendre: estés, estesa, estesos, esteses

d) En els gentilicis acabats en -s:

finlandés, finlandesa, finlandesos, finlandeses

anglés, anglesa, anglesos, angleses

andalús, andalusa, andalusos, andaluses

Excepte en:

suís, suïssa, suïssos, suïsses

rus, russa, russos, russes

e) En el femení del substantius que indiquen ofici, professió, dignitat, càrrec o títol

abat: abadesa, abadeses

princip: princesa, princeses

marqués: marquesa, marqueses

deu: deesa, deeses

sastre: sastresa, sastreses

comte: comtesa, comteses

f) En el masculí plural i en el femení, singular i plural, del adjectius acabats en -ós:

(fil) filós: filosa, filosos, filoses

(glòria) gloriós: gloriosa, gloriosos, glorioses

(honra) honrós: honrosa, honrosos, honroses

(suc) sucós: sucosa, sucosos, sucoses

(veri) verinós: verinosa, verinosos, verinoses

(voluntat) voluntariós: voluntariosa, voluntariosos, voluntarioses

2.2 S'escriu z:

a) En inicial de paraula:

zel, zero, zinc, zeta, zona

b) En interior de paraula:

colze, onze, dotze, tretze, donzella, benzina, trapezi, amazona, senzill, setze

c) En el prefix *zoo-*:

zoofília, zoologia, zoomorf, zootècnia, zoòfit

d) En els sufixos *-zoari, -zoic* i *-zou*:

protozoari, paleozoic, mesozoic, protozou, mesozou

V - ORTOGRAFIA DE C/Q/QU/K/CH

1. GRAFIA I SÒ

Les grafies de *c, q, k*, i els dígrafs *qu* i *ch*, representen el mateix sò; es tracta del sò velar, oclusiu, sort, que fonèticament es representa per [k]. No obstant, cadascú dels dígrafs i de les grafies apareixen en determinades circumstàncies com vorem:

a) La *c* apareix en:

- inicial davant de *a, o, u*: *casa, córrer, cuc*.
- interior, intervocàlica o darrere de consonant, seguida de *a, o, u*: *tacar, acurtar, penca, discussió*.
- final de paraula: *tinc, prec*.

b) La *q* apareix en:

- inicial davant de *u*, i seguida de les vocals *a, o*: *quatre, quòrum*.
- en interior, intervocàlica o darrere de consonant, seguida de *a, o*: *equador, aquós, enquadrar*.

c) La *k* apareix en:

- qualsevol posició, però a soles en paraules d'orige no llatí: *kàiser, kantià, York, troskiste*.

d) El dígraf *qu* apareix en:

- inicial davant de *e, i*: *queixa, quimera*
- interior, intervocàlica o darrere de consonant, seguida de *e, i*: *aquell, equivocar, enquestar, inquietar*.

Si la *u* s'ha de pronunciar durà dièresis *ü* (qü): *eqüestre, obliquïtat*

e) El dígraf «ch» apareix en:

- final de paraula i com a excepció:

*Alberich, Bosch, Lluch, Doménech,
Albuixech, March, Benlloch, Albiach.*

2. ESCRITURA DE C

2.1 S'escriu c:

a) En inicial i interior de paraula, sempre que darrere vagen les vocals *a, o, u*:

coure, caure, culpar, incapaç, acollar, inculpar

b) En els grups consonàntics tautosil·làbics *cr* i *cl*:

clau, cremar, inclòs, malcregut

c) En final de paraula, si be s'ha de tindre present que en derivar pot conservar-se o transformar-se en *-qu-* per a mantindre el sò; en este cas portarà darrere les vocals *e* o *i*:

sec: seca, secà, sequetat, sequia...

poc: poca, poquet, poquea...

fosc: fosca, foscòr, fosques...

Esta regla és aplicable als femenins plurals dels substantius i adjectius acabats en *-ca*:

tenca: tenques

taca: taques

blanca: blanques

brusca: brusques

d) En final de paraula, tenint en conte que la derivació pot mantindre o canviar-la per *g* (davant de *a, o, u*) o per *gu* (davant de *e, i*):

amic: amics, amiga, amigues

fanc: fangós, fanguer

groc: groga, grogor, groguenc

e) En les terminacions masculines de les paraules acabades en:

-fec: antropòfec, antropòfecs

-fuc: febrífuc, febrífucs

-lec: teòlec, teòlecs

-*goc*: demagoc, demagocs

-*turc*: dramaturc, dramatures

Pero, s'escriura *g* o *gu* en les formes femenines i en els atres derivats:

- antropófaga, antropófagues, antropofàgia

- febrífuga, febrífugues

- teòloga, teòlogues, teologia

- demagoga, demagogues, demagògia

- dramaturga, dramaturgues, dramaturgia

f) En els adjectius: *conspicu*, *inocu*, *perspicu*, *promiscu* i *vacu*, que tenen la següent darivació:

- *conspicu*: *conspícua*, *conspicus*, *conspícues*, *conspícuament*, *conspicuïtat*.

- *inocu*: *inòcua*, *inocus*, *inòcues*, *inòcuament*, *inocuïtat*.

- *perspicu*: *perspícua*, *perspicus*, *perspícues*, *perspícuament*, *perspicuïtat*.

- *promiscu*: *promíscua*, *promiscus*, *promíscues*, *promiscuïtat*, *promíscuament*,
promiscuar.

- *vacu*: *vàcua*, *vacus*, *vàcues*, *vacuïtat*, *evacuar*, *evacuació*.

Les combinacions *c + u + a / e / i* són bisilábiques i es pronuncien: *i-nò-cu-a*, *i-nò-cu-es*, *i-no-cu-ï-tat*.

g) En els adjectius *inicu*, *oblicu*, *propincu*, que presenten la següent derivació:

inicu: *iniqua*, *inicus*, *iniqües*, *iniquament*, *iniquïtat*.

oblicu: *obliqua*, *oblicus*, *obliqües*, *obliquament*, *obliquïtat*, *obliquar*.

propincu: *propinqua*, *propincus*, *propinqües*, *propinquïtat*.

Les combincions *q + u/ü + a/e/i* són monosilábiques i es pronuncien: *o-bli-qua*, *o-bli-qües*, *-o-bli-qüi-tat*.

h) En interior de paraula, formant part dels grups heterosilábics següents:

CC: *acció*, *dicció*, *accent*, *accidental*, *acceptació*... pronunciat [ks]

CD: *anècdota*, *anecdòtic*, *sinècdoque*... pronunciat [gd]

CM: *dracma*, *acmeit* ... pronunciat [gm]

CS: *sacseig*, *dacsar*, *facsimil*... pronunciat [ks]

CZ: *eczema, eczematós...* pronunciat [gz]

CT: *actuar, pacte, tractar, octubre...* pronunciat [kt]

CN: *tècnic, aràcnits, icnografia, estricnina...* pronunciat [gn], encara que també es pot pronunciar [nn] / [kn].

3. ESCRITURA DE Q / QU

3.1 S'escriu q:

a) Davant de *u*, en inicial i interior de paraula, seguida de *a*, *o*:

quallar, quaranta, quocient, quota, equànim, equatorial, aquós

Excepte: *vàcua, perspícua, ...*

b) En el femení singular dels adjectius: *oblicu, inicu, propincu, ...*

3.2 S'escriu qu:

a) En inicial i interior de paraula quan vagen darrere les vocals *e*, *i*:

queixa, quixal, aquelles, sequiol

b) En el femení plural dels substantius i adjectius acabats en *-ca*:

tanca: tanques

placa: plaques

fosca: fosques

blanca: blanques

c) Quan la *u* d'este dígraf (qu) vaja seguida de *e*, *i*, i l'hajam de pronunciar, li posarem dièresis:

freqüent, conseqüència, pasqües, obliquïtat, aquíifer.

Hem de recordar que estes combinacions *q + ü + e / i* són monosilábiques: *fre-qüent, con-se-qüen-ci-a, pas-qües...*

4. ESCRITURA DE K

4.1 S'escriu k:

a) En paraules d'orige estranger i noms tècnics de diversa procedència:

kàiser	kirieleison
kantià	kurchatovi
kantisme	kèlvin
kàrstic	York
knut	krausisme
krausiste	...

b) En els composts del prefix *kilo-*:

kilómetro, kilógram ...

Encara que és recomanable l'escriptura d'estes paraules en *qu*: *quilómetro, quilógram*, com es fa en uns atres casos, adaptant la fonètica a les grafies existents com ha ocorregut en: *caolí, curt, quiste, ...*

5. ESCRITURA DE CH

5.1 S'escriu ch:

a) En els antropònims i topònims que mantenen esta grafia per tradició:

Estruch, March, Blanch, Albiach, Bosch, Doménech, Broch, Benlloch, Alberich, Albuixech, Torre d'En Doménech...

En tots estos casos la *ch* es pronuncia [k] i no [č], com fan alguns que desconeixen la fonètica valenciana d'estes paraules.

VI - ORTOGRAFIA DE CH/ IG/ G

1. GRAFIA I SÒ DE CH/ IG/ G

El sò [č] , palatal africacat sort, està representat en la llengua valenciana pels dígrafs *ch* i *-ig*, ademés de la grafia simple *-g*. A soles s'ha de tindre en conte el lloc de cada u en la paraula. Aixina, la *ch* pot aparéixer en qualsevol posició (excepte en posició final que sona [k]): *chapalló, chafar, puncha, porchada*; deixant la *-ig* i *-g* per a final de paraula: *maig, veig, raig, mig, Escrig*.

2. ESCRITURA DE CH

2.1 S'escriu ch:

a) En inicial i interior de paraula: *chufa, chiular, chulla, bachiller, archiu, puncha...*

Apareix també en posició final de paraula representant el sò [k] en llinages i topònims: *Broch, Alberich*. En este cas no mai es pronuncia com a [č].

b) En els derivats d'algunes paraules que acaben en *-ig* o *-g*:

caprig: caprichos, caprichós, caprichosament...

gavaig: gavachos, gavachet...

campeig: campechos...

cartuig: cartuchos, cartuchera...

empaig: empachar, empachat...

despaig: despachos, despachar...

escabeig: escabechina, escabechar...

S'ha de tindre present que la majoria de les paraules que acaben en *-ig*, *-g* deriven en *g* o *j*, segons els casos, com vorem més avant:

lleig: lleja, llejos, lleges

mig: mija, mijos, miges

3. ESCRITURA DE -IG

3.1 S'escriu -ig:

a) En final de paraula, darrere de les vocals *a, e, o, u*:

maig, vaig, lleig, veig, roig, goig, fuig, El Puig.

En estos casos el dígraf *-ig* sona [č], no s'ha de llegir ni pronunciar la *-i-*.

La derivació pot fer-se en *j* o en *g*, segons la vocal següent:

roig: roja, rojor, roges

lleig: lleja, lleges, llegea

estoig: estoget, estojos, estojas

garaig: garaget, garajos

Per als casos en els quals la derivació és *ch*, vore l'ortografia de la *ch*, apartat *b*.

b) En final de paraula, darrere de consonant, en unes poques paraules, totes elles topònims:

Elig, Barig, Borig (alqueria del terme de Cullera), Garig (castell i vila, Bolulla, Alacant), Berig (coves de Borriol, Castelló), Felig (alqueria entre Vilamarchant i Benaguasil).

Per excepció es pronuncia la *i* del dígraf *ig* en: *Càlig* i *Tírig*.

c) En el present del subjuntiu dels verps purs del tercer grup acabats en *-gir*: *afegir, afligir, fregir, fugir, llegir, i regir*, que segueixen este model:

afigga i no *afixga / afixca*
afigues i no *afixgues / efixques*
afigga i no *afixga / afixca*
afiggam i no *afixgam / afixcam*
afiggau i no *afixgau / afixcau*
afiguen i no *afixguen / afixquen*

4. ESCRITURA DE -G

4.1 S'escriu -g:

Solament en final de paraula quan vaja precedida d'una *i* tònica: *mig, desig, llig, rig, frig, trepig*.

Els derivats s'escriuen en *g* i en *j* segons la vocal que vaja darrere:

mig: miger, mijana
desig: desiget, desijar, desijós

VII - ORTOGRAFIA DE D/T

1. GRAFIA I SÒ DE D/T

Les grafies *t* i *d* corresponen a la fonètica dels sons [t] dentoalveolar oclusiu sort i [d] dentoalveolar oclusiu sonor. En algun cas, per fonètica sintàctica, la *-t* final de paraula pot sonoritzar-se per estar en contacte en un sò sonor, be siga vocàlic, be siga consonàntic, pero la grafia es manté.

Les dos grafies poden aparèixer en qualsevol posició de la paraula, excepte la *d* que no la trobem mai en final absolut, encara que paraules de la mateixa família tinguen *d* en lloc de *t*.

2. ESCRITURA DE D

2.1 S'escriu d:

a) En el prefix llatí *ad*: *adjudicar, admirar, admetre, advertir*.

No s'ha de confondre este prefix en *-at* d'unes atres paraules gregues, en les quals la *t* sol pronunciar-se *d* per estar en contacte en consonant sonora; açò ocorre en: *atles, atlàntic, atlantisme, atlètic, atleta, atmòsfera, atmosfèric, atletisme, atlant, ...*

b) Els participis dels verps canvien la *t* del masculí singular per una *d* en el femení -singular i plural-:

tancat: *tancada, tancades*, pero *tancats* (masculí plural)

begut: *beguda, begudes*, pero *beguts* (masculí plural)

llegit: *llegida, llegides*, pero *llegits* (masculí plural)

Excepte *absoldre*, que fa: *absolt, absoluta, absolts, absoltes*, i uns atres verps com: *oldre, còure, dir, dur, escriure, fer, riure, traure, vore, estrényer, cobrir, morir, obrir, ...*

c) En el grup tautosilàbic *dr* : *dragó, drapada, perdre, lladre*.

d) En molts substantius i adjectius, el masculí (en singular i en plural) presenta una *t*, pero el femení (en singular i en plural) i els derivats poden dur una *d* (vore regles de la *t*).

3. ESCRITURA DE T

3.1 S'escriu t:

a) En la terminació *-bunt* (en masculí singular i plural):

moribunt, moribunts, pero *moribunda, moribundes*

tremebunt, tremebunts, pero *tremebunda, tremebundes*

nauseabunt, nauseabunts, pero *nauseabunda, nauseabundes*

meditabunt, meditabunts, pero *meditabunda, meditabundes*

b) En el masculí singular i plural de les terminacions *-ant*, *-ent* i *-unt*:

educant, educants, pero educanda, educandes
reverent, reverents, pero reverenda, reverendes
estupent, estupents, pero estupenda, estupendes
fecunt, fecunts, pero fecunda, fecundes
iracunt, iracunts, pero iracunda, iracundes
examinant,examinants, pero examinanda, examinandes

c) En els substantius femenins acabats en *-etut* i *-itut*: *inquietut, inquietuts, matsuetut, magnitut, vicisitut, vicisituts*.

d) En el masculí singular i plural de molts substantius i adjectius, encara que en el femení i en la derivació canvien la *t* per una *d*:

buit, buits, pero buidar, buidor, buidament
amat, amats, pero amada, amador

e) En les paraules planes acabades en vocal + *t*, encara que la derivació pugui transformar la *t* en *d*:

àcit, àcits, pero àcida, àcides, acidea
àrit, àrits, pero àrida, aridea
òxit, òxits, pero oxidar, oxidació
aràcnit, aràcnits, pero aràcnida, aràcnides

f) En el grup tautosil·làbic *tr*: *tríptic, tremolar, atraure, batre, treball, entropeçó, truc*.

g) En grups heterosil·làbics com:

TL: *atlètic, atlant*.
TM: *atmòsfera, setmesí*.
TN: *ètnic*.
TZ: *dotze, setze, tretze, betzo*.

VIII - ORTOGRAFIA DE F / V

1. GRAFIA I SÒ DE F / V

El sò labiodental fricatiu sonor [v] està representat per la grafia [v] en qualsevol posició. S'ha de dir que la distinció respecte a la *b*, bilabial oclusiva sonora, es fa en la major part del territori de parla valenciana; és, per tant, norma fonètica la distinció entre els dos sons.

Per una altra banda, la *f* grafia el sò labiodental fricatiu sort que pot aparéixer en qualsevol posició, inclosa la final, mentres que la seua parella, la *v* [v], a soles es presenta en inicial i interior, però no en final absolut. Pot donar-se el canvi de *-f > -v-* en la derivació de paraules dins de la mateixa família: *serf, serva, servitut*.

2. ESCRITURA DE F

2.1 S'escriu f:

a) En inicial, interior i final de paraula: *farda, finestra, fòra, forat, aforrar, galfi, tuf, baf*.

Hi ha algunes paraules que en derivar transformen la *-f* final en *-v-*:

serf però *serva, servir, servitut, servicial*

b) En els grups consonàntics tautosil·làbics *fr* i *fl*: *fret, flama, nafra, afluixar*.

c) Darrere de *n*, quan esta forme part dels prefixos *con-*, *en-*, *in-*: *conformar, enfilat, infondre*.

d) Darrere de *m*, en el prefix *circum-*: *circumferència, circumflex*.

e) Darrere de *m*, en moltes paraules d'orige grec o grec-llatí, com per exemple:

amfibi, amfibia, amfibòlia, amfibologia, amfibològic, amfiteatre, amfitrió, àmfora, emfàtic, emfisema, emfimatosis, emfiteusis, emfitèutic, limfia, limfàtic, limfatisme, nimfa, nimfal, nimfomania, paranimf, simfonia, simfònic, simfoniste, símfisis, triumf, triumfal, triumfador, triumfament, triumfant, triumfar...

3. ESCRITURA DE V

3.1 S'escriu v:

a) En qualsevol posició de la paraula, excepte en final: *viage, vot, envidar, invocar, avís, oval*

b) Darrere de *n*, en els prefixos *con-*, *en-*, *in-*: *convidar*, *enverinar*, *involurar*.

c) Generalment no sol aparéixer darrere de *m*, excepte quan es tracta de prefix *circum-* i d'unes atres paraules de procedència diversa:

circumvolució, *circumvalació*, *duumvir*, *triumvir*, *triumvirat*, *tramvia*,
tramvier ...

d) En alguns derivats de paraules acabades en *f* (V. F, apartat a).

e) Darrere dels prefixos *ad-*, *sub-*, *trans-* / *tra-*:

advertir, *advocat*, *subvencio*, *subvertir*, *transvers*, *transversal*, *travestir*,
travessa.

f) En les formes del verb *haver* (o *haure*) quan presenten el sò de [v]: *havem*, *haveu*, *havia*,
havies...

g) En les terminacions del pretèrit imperfecte d'indicatiu dels verbs del primer grup (acabats en *-ar*): *torcava*, *torcaves*, *torcava*, *torcàvem*, *torcàveu*, *torcaven*.

h) En el present (primera i segona persones de plural) i imperfecte (totes les persones) d'indicatiu d'alguns verbs acabats en *-eure*, *-ure*, *-oure*, com *deure*, *beure*, *viure*, *escriure*, *moure*:

vivim, *viviu* (*present*)
vivia, *vivies*, *vivia*, *vivíem*, *vivíeu*, *vivien* (*imperfecte*)

i) En les formes del femení, singular i plural, dels adjectius acabats en *-au*, *-iu*, *-ou*:

brau → *brava*, *braves*, pero *braus*
actiu → *activa*, *actives*, pero *actius*
nou → *nova*, *noves*, pero *nous*

La terminació *-iu* no s'ha de confondre en la mateixa que apareix en els substantius i adjectius pero que té valor diminutiu, com passa en:

llibre → *llibriu*

chic → *chiquiu*

ya que este sufix no modifica la *u* en els derivats:

llibriu → *llibrius*

chiquiu → *chiquiua, chiquius, chiquiues*

j) En moltes paraules que el valencià té *v*, presenta el castellà una *b*; ací donem algunes:

advocat / *abogado*

bovo / *bobo*

alcova / *alcoba*

Gavarda / *Gabarda*

arrova / *arroba*

gavaig / *gabacho*

avet / *abeto*

gleva / *gleba*

avorrir / *aburrir*

govern / *gobierno*

avort / *aborto*

gravar / *grabar*

bava / *baba*

haver / *haber*

canvi / *cambio*

llavi / *labio*

caravela / *carabela*

núvol / *nube*

cascavell / *cascabel*

prova / *prueba*

covart / *cobarde*

arraval / *arrabal*

investir / *embestir*

rave / *rábano*

espavilat / *espabilado*

taverna / *taberna*

Esteve / *Esteban*

trava / *traba*

esvelt / *esbelto*

vermell / *bermejo*

fava / *haba*

verniç / *barniz*

IX - ORTOGRAFIA DE G/GU

1. GRAFIA SÒ DE G/GU

La lletra *g* i el dígraf *gu* representen ortogràficament el sò [g], velar oclusiu sonor. Són grafies complementàries puix que mentres la *g* va seguida de les vocals *a*, *o*, *u*, el dígraf *gu* apareix sempre davant de *e*, *i*: *gamba*, *gos*, *guanyar*, *pegar*, *regolfada*, *disgustar*. La *g* presenta un sò fricatiu [g] quan està entre vocals. Ademés, per fonètica sintàctica, trobem que una *-c* final de paraula es pronuncia com una *g* en contacte en vocal o consonant: *poc lleig*, *rec alt*.

2. ESCRITURA DE G

2.1 S'escriu g:

a) En inicial i interior de paraula, seguida de *a, o, u*:

gat, gossera, gust, afalagar, agost, segur

En posició final sempre escriurem *c*.

b) En els grups consonàntics tautosil·làbics *gr, gl*: *grau, agradar, glop, rogle*

c) En els derivats de paraules acabades en *-c* (s'ha de tindre en compte que el sò de [k] es manté en el masculí plural):

rec, recs, pero regar, regadora

castic, castics, pero castigar, castigador

fòc, fòcs, pero foguer, foguera, foguejada

antic, antics, pero antiga, antigues, antigor

amarc, amarc, pero amarga, amargor, amargar

llarc, llarcs, pero llarga, llargària, allargar

d) En els grups consonàntics heterosil·làbics següents:

GD: *amígdala, amigdalàcees, amigdalitis, magdalena, esmaragda...*

(per als casos de *c* + consonant, vore ortografia de la *c*).

GM: *segmentar, magma, dogma, fragment, sigma...*

GN: *magnètic, benigne, ignorant, signe, igneu...*

3. ESCRITURA DE GU

3.1 S'escriu gu:

a) En inicial i interior de paraula, sempre que la següent vocal siga *e, i*:

guerra, guitarra, esguellar, esguitar

Quan la vocal *u* s'haja de pronunciar portarà dièresis (*gü*):

següent, ungüent, llingüiste, argüir.

b) En el femení plural de les paraules –substantius i adjectius– acabats en *-ga*:

mànega → mànegues

paga → pagues

amiga → *amigues*
grega → *gregues*
amarga → *amargues*

Si en conte d'acabar en *-ga* ho fan en *-gua*, a l'hora de fer el plural haurem de posar dièresis damunt de la *u* per a que es pugui pronunciar:

egua → *egües*
llengua → *llengües*
aigua → *aigües*

X-ORTOGRAFIA DE G/J

1. GRAFIA I SÒ DE G/J

En determinades posicions, les grafies *g* i *j* representen el sò palatal africacat sonor, transcrit fonèticament per [ǰ]. La *g* apareix davant de les vocals *e*, *i*, mentres que la *j* ho fa davant de la *a*, la *o* i la *u*. El sò [ǰ] no apareix mai en final de paraula, excepte casos de fonètica sintàctica.

2. ESCRITURA DE G

2.1 S'escriu g:

a) davant de les vocals *e*, *i*: *gent*, *giner*, *sageta*, *regirar*...

Excepte quan es tracte dels grups *-ecc-* i *-ect-*; en este cas s'escriu *j*:

objecció, *subjecció*, *interjecció*, *objecte*, *objectiu*, *adjectiu*, ...

i en una sèrie de paraules d'orige grec o hebreu com:

jerarca *jerarquia*, *jeroglífic*, *Jerònim*, *Jeremies*, *Jesús*, *jesuïta*, *Jerusalem*,
Jehovà...

o estrangeres: *jersei*...

b) En el grup *ig* que es forma en interior de paraula en diverses persones dels verps acabats en *-gir-*; darrere d'este grup apareix una atra *g*:

afigga, *rigga*, *frigga*, *llogga*, *corrigga*...

c) En posició final de paraula la *-g* -darrere d'una *i-* o el grup *-ig* -darrere d'una atra vocal- representen el sò palatal africacat sort [č], pero cal tindre present que en la derivació pot transformar-se en sonor:

mig → *mija, miger, mijana* ...

oreig → *orejar* ...

3. ESCRITURA DE J

3.1 S'escriu j:

a) Davant de les vocals *a, o, u*:

jaure, jagant, joguet, joquer, junc, aljup, pujar...

(Ademés cal recordar els casos indicats en l'apartat *a* de la grafia *g*).

b) Darrere dels prefixos *ad-, sub-, ob-*, i uns atres:

adjacent, subjuntiu, objectiu, injecció, conjurar.

Excepte: *abyecció, projecte* i derivats.

c) En el plural dels substantius acabats en *-ja*, la *j* es canvia per una *g*:

enveja → *enveges*

plaja → *plages*

granja → *granges*

monja → *monges*

d) Cal tindre en conte que en una mateixa família de paraules poden alternar-se les grafies *j* o *g*, depenent sempre de la vocal següent:

roig → *roja, rojos, rojor, roget, roges*...

pluja → *plujós, pluges, plugeta*...

mareig → *marejar, marejol, marejos, mareget*...

XI - ORTOGRAFIA DE L / LL / Y

1. GRAFIA I SÒ DE L / LL / Y

Estes tres lletres corresponen, respectivament, als següents sons:

Grafia / dígraf	Sò
L, l (ele)	[l] líquida, lateral. alveolar, sonora
Ll, ll (elle)	[ʎ] líquida, lateral, palatal, sonora
Y, y (i grega)	[y] fricativa, palatal, sonora

Lo únic que tenen completament en comú estos tres sons és que els tres són sonors, lo qual suponen una vibració de les cordes vocals al pronunciar-los. I les corresponents grafies coincidixen en representar tres sons consonàntics (no obstant, hem de recordar que la *y* apareix també en el dígraf *ny* per a indicar la palatalització del *sò* que este dígraf representa).

Els dos primers sons dels que nos estem ocupant (representats gràficament per *l* i *ll*) tenen en comú la condició de ser els dos líquids, laterals i sonors. Lo que els diferencia és que la *l* és alveolar i la *ll* és palatal. Una altra cosa que els unix és el fet, tan característic de la diacronia de la llengua valenciana, d'haver una gran quantitat de paraules actuals que porten *ll* (fonamentalment en posició inicial de paraula) i que provenen de la palatalització de *l* inicial llatina. És dir, que moltes de les *ll* actuals (sobretot en posició inicial) tenen el seu origen en anteriors *l* llatines (tal és l'intima relació que entre estos dos sons-lletres existix):

luna > *lluna*
lingua > *llengua*
lana > *llana*
lupu > *llop*
lampuge > *llampuga*

De fet, el valencià actual posseïx molt poques paraules en *l-* (inicial) perquè la tendència és, com ya s'ha dit, convertir-les en *ll-*.

La [ɫ] té una realització dental quan va en contacte en una [t] o una [d], cosa que no afecta a la seua grafia:

alt	[áɫ]
balde	[báɫde]
moltes	[móɫtes]
caldre	[káɫdre]

Per la seua banda, el problema de la [ɫ] el tenim en el massa estés defecte de pronunciació de la [ɫ] com si fora una [y]. Aixina:

pollastre	[poyástre]
palla	[páya]
callar	[kayár]

Hem de fugir d'este defecte i procurar una correcta pronunciació de la llengua valenciana. Respecte als dos últims sons (la *elle* i la *i grega*), els unix la seua condició de palatals i la sonoritat. Ara be, es diferencien en que la *ll* és una grafia que representa un *sò líquid* i lateral, mentres que l'atra grafia, la *y*, representa una *i consonant* i és fricatiu.

2. ESCRITURA DE L

2.1 S'escriu l:

Ya hem dit que normalment la lateral líquida sonora valenciana en posició inicial sol ser la *ll*, puix que la llengua valenciana tendix a palatalisar les *l-* (inicials) tant en les paraules de formació popular com en les d'orige cult o neològic. Aixina, s'escriu *l*:

a) Excepcionalment en posició inicial en aquelles paraules de procedència o caràcter erudit, neològic o cult en les quals la palatalisació sona estranya:

laca, lema, lòbul, lupa...

En ocasions nos trobem en paraules cultes del mateix radical que unes atres d'orige popular que porten *ll* sense cap de problema.

llet / làctic → llàctic

lluna / lunar → llunar

llavi / labial → llavial

llengua / lingüística → llingüística

L'us de la *ll* en estos cultismes no sona, en realitat, molt estrany, possiblement –i precisament– per la coexistència en les atres formes populars palatalisades. Per això, no hem de posar cap d'inconvenient en escriure totes estes paraules en *ll* inicial (la tendència es de pronunciar-les en [l.])

b) En posició inicial en les formes pronominals àtones (o dèbils) *lo, la, los, les, U* i els articles *la* (femení singular), *lo* (neutre i masculí singular), *les* (femení plural) i *los* (masculí plural).

(NOTA: encara que alguns denominen com a arcaic l'article masculí *lo* i *los* –i ho fem aixina únicament per a diferenciar-lo del neutre–, senyalem també que és una forma –tant en

singular com en plural– que encara està viva en la parla popular, per la qual cosa hem d'acceptar-la sense cap de perjudi i incloure-la en el paradigma de l'artícul valencià).

c) En interior i fi de paraula: *gola, dol, almagasén, pèl*.

d) En els grups consonàntics BL, CL, FL, GL, PL: *blau, ungia, clau, pluja, flama, unflar...*

e) En algunes paraules es conserva el grup TL en el que s'observa el procés d'assimilació de la T a la L, pronunciant-se [lɫ], dos eles; i també podem trobar este grup completament simplificat en L, que és la tendència normal de la llengua valenciana. Estes paraules les escriurem en *l* (que representa la simplificació del grup, la pronunciació mes corrent):

guatla → *guala*

batles → *bales*

espatla → *espala*

La *ele* geminada (escrita l·l) ha desaparegut de la fonètica actual i, per tant, del sistema ortogràfic.

4. ESCRITURA DE Y

4.1 S'escriu y:

Procedix del grec i d'ací que se la conega en el nom de *i* «grega» per a diferenciar-la de l'atra *i*, denominada «llatina». Representa un sò consonàntic i s'escriu:

a) En posició inicial de paraula, sempre davant de (o seguida de) vocal:

yo, yuxtaposar, ya, yanqui, yambic, yugular

b) Quan va en posició interior de paraula, sempre apareix entre vocals:

epopeya, feya, yayo, onomatopeya

c) Formant part del dígraf *NY* per a representar la condició de palatal d'este sò nassal, [ɲ]:

pinya, puny, llenya, canya, pany, cunyat

(Hem d'insistir en recordar que les dos lletres que formen este dígraf no poden anar separades en l'escriptura).

En els substantius acabats en *-ent* darrere de vocal, com *afluent* sol caure's en el defecte d'escriure una *y* entre la *u* i la *e* per influència del castellà en la majoria de casos. *Afluyent* és incorrecte i hem d'evitar-ho.

INCORRECTE	CORRECTE
<i>Afluyent*</i>	<i>afluent</i>
<i>Constituyent*</i>	<i>constituent</i>
<i>Influyent*</i>	<i>influent</i>
<i>Restituyent*</i>	<i>restituent</i>

XII - ORTOGRAFIA DE M/N/NY

I. GRAFIA I SÒ DE M/N/NY

Els sons nassals valencians són tres, representats fonèticament [m], [n], [ɲ], i els signes ortogràfics que els representen són M/m, N/n, NY/ny, respectivament. Els tres són sons i normalment no presenten cap de problema en les seues regles d'escriptura.

La *ny* [ɲ] es diferencia de les altres dos en que és palatal. Este dígraf és antiquíssim en la llengua valenciana. S'han utilitzat uns altres signes gràfics per a la representació d'este sò, pero sempre ha predominat la solució que s'accepta en l'actualitat la *n* seguida d'una *y* que indica el caràcter palatal d'esta nassal. Recordem que unes altres llengües, com el francès o el portugués, en conte de la nostra *y* gasten una *g* o una *h*, respectivament, per a senyalar la palatalisació del sò.

La *n* [n] presenta un alòfon important quan va davant d'una *f* o una *v*; en eixos casos es produïx en ella un procés de labiodentalisació [m] que no obstant no afecta (modifica) l'escriptura d'esta grafia:

<i>Enfadar</i>	[em̩fadár]
<i>Canvi</i>	[kám̩vi]
<i>Enfit</i>	[em̩fit]

Un altre alòfon d'este mateix sò el constituïx la nassal dental. Realisem esta quan la [n] va davant de les dentals [t] o [d]. En estos casos la representació fonètica del sò és [ɲ], en el seu signe de dentalisació incorporat; pero ortogràficament, com en el cas anterior, el signe no varia gens:

<i>Fonda</i>	[fɔɲda]
<i>Pont</i>	[pɔɲt]

Reverent [reveré̃nt]

També la [n] es velarisa [ŋ], pel contacte en un atre sò velar ([k], [g]), pero la seua grafia seguix sent *n*.

Encara [eŋkára]

Ungla [úŋgla]

Convé recordar ací que el grup arcaic *mp* + consonant s'ha reduït en valecià a [n] + consonant, sent esta també la seua ortografia actual:

grafia arcaica	fonètica actual	grafia actual
comptar	[kõtár]	contar
assumpció	[asunsió]	assunció

La nassal de *comte* (títul nobiliari) també es dentalisa per estar en contacte en una *t*, pronunciant-se [t̪]. No obstant, es manté l'escritura del grup *mt* en esta lèxia per qüestions etimològiques i per a evitar una possible (pero improbable) confusió en les atres dos paraules homòfones: *conte* (narració fantàstica) i *conte* (operació aritmètica). Aixina, esta paraula es manté escrita *comte*.

Es conserva només en alguns llocs el procés d'assimilació de la T a la N en el grup TN (sent lo general la seua simplificació en N), per lo que les paraules que porten este grup es grafiaran simplificant el grup $TN \rightarrow N$

cotna → *cona*.

2. ESCRITURA DE M

2.1 S'escriu m:

a) En principi, interior o final de paraula: *ma*, *mort*, *poma*, *esmenar*, *fum*.

b) Davant de *b*, *p*:

gamba, *embolic*, *sempre*, *amprar*, *combat*, *temple*

c) En els prefixos *con-*, *en-*, *in-*, (*com-*, *em-*, *im-*), quan van seguits d'una *m*:

comminar, *commoure*, *emmaixquerar*, *emmurallar*, *immortal*, *immaculada*

Excepte *granment* i l'aglutinació *enmig*.

d) En el prefix *circum-* quan li segueix una altra consonant:

circumflex, circumvalació, circumferència, circumstància, circumloqui, circumscripció

e) En el grup *mn*:

mnemotècnia, indemnisar, mnemònica, damnificar, mniàcees, alumne

No obstant, esta classe de grups (com *TM, TN, TL, MP, MPT, ...*) tendixen a desaparèixer, simplificant-se en un sol fonema després d'un procés d'assimilació. Com eixemple d'este cas nos pot servir la forma *condenar* i tots els seus derivats, que originàriament posseïa el grup *mn* (condemnar) i en l'actualitat ya presenten la forma simplificada en *n*.

f) Hi ha alguns casos, ya comentats anteriorment, en els quals no escriurem *m*, sino *n*.

Recordem-los:

- davant de *f* o de *v*

enviar, canvi, enfit, inferior, envejar, unflar

Excepte: *triumvir, triumf, nimfa, amfiteatre, èmfasis, emfisema, emfiteusis, àmfora*

- el grup arcaic *mp* + consonant ha donat *n* + consonant en valencià i aixina l'escriurem:

contar, atentar, pronte, redenció, sintoma, pressunció

- els grups *tm, ptm* –també arcaics i desapareguts– en valencià s'han resolt en *m*, havent caigut els altres sons després dels ya coneguts processos d'assimilació i posterior simplificació:

semana, sometre

3. ESCRITURA DE *N*

3.1 S'escriu *n*:

a) En posició inicial i final de paraula: *niu, net, lluna, càntic, món, pren*

b) En els prefixos *con-*, *en-*, *in-*:

confiar, contraure, enfrontar, enllustrar, inflamar, insignificant

Excepte quan la consonant que segueix *es b, p, o m*; (vore apartats *b* i *c* del punt «S'escriu *m*»).

c) Davant de qualsevol consonant que no siga *b, p, o m*; i sempre davant de *f* i *v* (vore «S'escriu *m*»)

enveja, gandul, confit, engatuçar, transició, pronte

4. ESCRITURA DE NY

4.1 S'escriu ny:

a) En posició inicial de paraula. Són pocs casos i quasi tots ells són de formació popular:

nyora, nyespla, nyaular, nyeula, nyas, nyítols

b) En l'interior de la paraula:

vergonya, penyora, banyar, menys, funyar, monyo

c) En posició final de paraula:

any, pany, juny, puny, gruny

Recordem que el dígraf *ny* és inseparable. L'hem de considerar com si fora una sola lletra (igual que fem en la *ll* o la *ch*), de manera que no podem escriure –a final de línia, per eixemple– la *n* per un costat i la *y* per un altre –a principi de la línia següent– (de la mateixa manera que no separem la *ll* o la *ch*).

XIII - ORTOGRAFIA DE R / RR

1. GRAFIA I SÒ DE R / RR

El sò alveolar vibrant sonor pot ser de dos classes: simple (transcrit fonèticament [r]) i múltiple (transcrit [r̄]). L'escriptura d'estos dos sons no oferix moltes particularitats especials en valencià) respecte a unes altres llengües que nos són veïnes).

Dos són les grafies que utilisem per a representar les vibrants alveolars: R/r i RR/rr.

La vibrant simple [r] desapareix en algunes localitats valencianes i en uns casos concrets:

a) Quan la paraula acaba en -r o -r + *consonant / consonants*:

pati(r)	vole(r)
mamprenedo(r)	llogue(r)
dima(r)ts	dine(r)s

b) En els infinitius, quan van seguits d'un pronom dèbil, a vegades inclús assimilant-se a la consonant per la qual comença el corresponent pronom:

di(r)-li-ho	conéixe(r)-la
penja(r)-ne	fregi(r)-lo

Quan es tracta del pronom neutre ho, la *-r* final de l'infinitiu es pot convertir en una verdadera labiodental fricativa [v]:

penjar-ho	[penǰávo]
dir-ho	[dívo]

(Igual succeeix quan en lloc d'un infinitiu es tracta del gerundi o del participi de present: la [t] es convertix en [v])

dient-ho	[diém̃vo]
fent-ho	[fém̃vo]

Cal remarcar el caràcter comarcal/local d'estes pronunciacions no acceptables en un model de llengua formal.

2. ESCRITURA DE R

2.1 S'escriu r:

a) En sò de vibrant simple, [r]:

- En posició intervocàlica (interior de paraula):

pera, ciri, cara, paret, manera, esperant.

- En final de sílaba, davant de qualsevol altra consonant (posició de sílaba travada):

carta, Bèrnia, marge, murta, porta, narcòtic.

- En final de paraula:

sur, cuinar, sentir, calor, taronger, pensar.

- En els grups consonàntics BR, CR, DR, GR, TR, PR:

bri, ombra, criminal, sucre, grossa, sogra, drac, padrina, tres, atrevit, prenyada, apretar

b) En sò de vibrant múltiple [r]:

- En posició inicial de paraula: *roda, redó, Rússia, roig, ratolí, rialla*.
- En posició interior de paraula, sempre darrere d'una altra consonant però pertanyent a sílaba distinta; és dir, sense formar grup consonàntic en la consonant que la precedeix: *honradea, somriure, enrecordar-se'n, desenrollar*.

3. ESCRITURA DE RR

3.1 S'escriu rr:

Sempre en posició intervocàlica (no mai en posició inicial ni darrere d'una altra consonant):

carrer, serra, alfarrassar, borrar, botifarra

També en les formacions compostes per un prefix acabat en vocal i una paraula escomençada per *r*, esta grafia es duplica per quedar en eixos casos en posició intervocàlica:

contrarrevolució, suprarrenal, birradial, trirrítmic, antirrobo, monorraïl, plurirruta, extrarradi, Vilarreal, Malvarrosa.

XIV - ORTOGRAFIA DE X

1. GRAFIA I SÒ DE X

La prepalatal fricativa sorda –la transcripció fonètica de la qual és [ʃ]– es representa ortogràficament per mig de la grafia X/x;

peix, Xeresa, nàixer, cuixot, oix, xaloc

Normalment va precedit de la vocal palatal *i*, i es dona una forta tendència a realitzar eixe increment palatal. Aixina, inclús podem apreciar la palatalisació en un increment en la forma *ei* davant de la *x*- inicial de paraula, sobretot quan es tracta de noms de localitats (encara que no sempre, com *Xixona*):

Xeraco/Eixeraco

Xàtiva/Eixàtiva

xàrcia/eixàrcia

Est increment no és acceptable en nivells formals de la llengua.

En molts casos la grafia *x* per ad este sò fricatiu de que estem parlant [ʃ] correspon a la *j* castellana; pero no sempre és aixina, per lo que no nos podem fiar d'esta referència a la llengua castellana.

valencià	castellà		valencià	castellà
caixa	caja		créixer	crecer
baixar	bajar	pero	feix	haz
coixí	cojín		peix	pez
bruixa	bruja		aixina	así

Com també succeïx en uns atres sons ([p], [t], [k], etc.), quan la fricativa [ʃ] apareix entre uns atres sons sonors tendix a sonoritzar-se ell també (fonèticament [ʒ]), sobretot si va en posició final de paraula i la que li seguix escomença per vocal:

peix ample	[péiʒ ámpɫe]
baix de tot	[báiʒ de tót]

Però la seua ortografia no es modifica per estos casos de fonètica sintàctica. Per açò, a pesar d'estos casos, la grafia *x* és sempre la mateixa.

Esta grafia *x* representa també als sons [ks] (sort) i [gz] (sonor) que, com podem vore, són la pronunciació d'una gutural velar i una sibilant juntes (pero en el primer cas són sordes i en el segon són sonores):

lèxic, examen, xenofòbia, oxamida, extra, exorbitant

2. ESCRITURA DE X EN SÒ DE [ʃ]

2.1 S'escriu x en sò de [ʃ]

a) En posició inicial de paraula, sobretot en noms de poblacions:

Xeresa, Xàbia, Xeraco, Xaló, Xixona, Xàtiva

b) En interior de paraula, darrere dels diftoncs decreixents *ai, ei, oi, ui*:

caixa, deixar, coixí, bruixa, eixamplar, arruixar

c) En interior de paraula, generalment darrere de la vocal *i*: *quixal, pixum*.

d) En els increments incoatius de verps de la tercera conjugació. Est increment (-ix-) apareix en els presents d'indicatiu i subjuntiu i també en l'imperatiu:

oferixes, patixc, servixques, exigixca, ferixen, substituïx.

e) En final de paraula:

calaix, dibuix, fleix, baix, flux, creix

3. ESCRITURA DE X EN SÒ DE [KS]

3.1 S'escriu x en sò de [ks]

a) En posició inicial de paraula, en els prefixos *xeno-*, *xilo-*, etc:

xenofòbia, xilòfon, xenòfil, xeroftàlmia, xilòfec, xilogràfic.

b) Entre vocals:

proximitat, reflexionar, existir, oxidació, sexual, praxis

c) Davant de consonant sorda:

text, excelent, exquisit, excavació.

d) En posició final absoluta de paraula: *sufix, anex, Fèlix, index.*

e) En les paraules escomencades pel prefix *ex-* procedent de la preposició llatina de les mateixes característiques gràfiques (*ex*):

excloure, explorar, extremar, experiència, extraure

4. ESCRITURA DE X EN SÒ DE [GS]

4.1 S'escriu x en so de [gs]

En el prefix *ex-* quan va seguit de vocal, haig o una consonant sonora:

exacte, examinar, exhortació, exlibris

Este cas no és més que la sonorització –per anar entre sons– de l'anterior [ks] vist adés. Pero esta regla no és molt exacta, ya que les mateixes paraules no nos sonen estranyes si la *x* la pronunciem [ks], és únicament una qüestió de posició del sò dins de la paraula.

XV - ORTOGRAFIA DE H

1. GRAFIA I SÒ DE H

La grafia *h* (haig) no representa cap de sò i la seua conservació obediex a criteris purament etimològics, encara que hi ha casos en els quals no la du la paraula originària i en l'actualitat sí; també ocorre al revés, apareix en l'orige i no en l'actualitat.

2. ESCRITURA DE H

L'escritura d'esta lletra no té regles pròpiament dites, sino que es troba en un série de paraules i casos concrets que anem a donar.

2.1 S'escriu h:

a) En prefixos grecs o llatins

- hagio: hagiografia, hagiogràfic
- halo: halografia, halotènia
- haplo: haplologia
- hebdo: hebdomadari
- hect/hecto: hectàrea, hectómetro
- helio: heliogravat, heliocèntric
- helmint: helmintiasis, helmintològic
- hem: hematoma, hemoglobina
- hemer/hemero: hemeralopia, hemeroteca
- hemi: hemicicle, hemisferi
- hepat: hepàtic, hepatitis
- hepta: heptagonal, heptasilàbic
- hexa: hexasilàbic, hexabàsic, hexagonal
- hidr/hidro: hídric, hidràulic, hidrotènia, hidrogràfica
- hier/hierat/hiero: hieràtic, hierocràcia
- higrò: higròmetria, higròlogia
- hip/hipo: hipocamp, hipòdrom, hipocresia
- hiper: hipèrbole, hipertròfia
- hipno: hipnòtic, hipnofòbia
- histo: històlisis
- holo: holocaust, holometria

- homo: homosexual, homònim
- horo: horòscop, horòpter

b) Paraules que ja la tenen en son oríge. Donem una llista d'estes paraules, sense ser exhaustius:

adherir	hebreu	heroisme	horisontal	humit
ahir	hedra	hilaritat	horrible	humor
cohabitar	helènic	hispanic	hort	inhalar
deshonestitat	helenisme	història	hortensia	inherent
exhalar	herba	hivern	hospital	prohibir
hàbit	herege	home	hostaler	vehement
habitar	herència	homenada	hoste	vehícul
ham	heresiarca	honest	hòstia	vehicular
harmonia	heretar	honor	hostil	
harmònic	hereu	honrar	humà	
haver	hèrnia	hora	humil	
hebraic	héroe	horisó	humiliar	

c) Casos etimològics. S'escriuen sense *h* una sèrie de paraules, i els seus derivats, encara que la tinguen en l'etimologia:

espanyol, avorrir, ert, oroneta, ordi, orri

d) Casos no etimològics. Per contra, tot els derivats del llatí *octo*, s'han escrit generalment en *h*:

huit, huitanta, dihuit, huitava, huitantena

XVI - L'APÒSTROF

I. GRAFIA I SÒ

L'apòstrof és un signe representat gràficament per una cometa (´) que es posa per a «unir» ortogràficament certes paraules, puix que en fonètica ja estan unides. Indica l'elisió d'una vocal. Per a que esta elisió succeïxa és condició principal que es posen en contacte dos paraules de les quals la primera d'elles acabe en vocal i la segona escomence per vocal també o haig (que per ser muda permet que les paraules que escomencen per eixa lletra seguixquen les mateixes regles d'escritura que les paraules que escomencen per vocal);

d'hivern	dis-m'ho
dona-li'n	l'únic
porta'l	l'àngel

Les paraules que s'apostrofen són sempre partícules àtones i és precisament per açò per lo que tendixen a perdre la seua vocal en un intent de buscar recolzament en l'accent de la paraula a la qual acompanyen, formant aixina part d'un mateix grup fònic o, en un altre sentit, d'un mateix sintagma. Per tant, quan escrivim, la paraula que pert la vocal serà sempre la partícula modificant, mai la paraula núcleu del sintagma que constitueixen juntes. I en el lloc de la vocal elidida posarem l'apòstrof per a indicar eixa elisió fonètica.

És evident que quan parlem elidim moltes més vocals de les que representem en l'escritura. Les regles d'apostrofament pretenen solament sistematitzar, per a la norma escrita, este fenomen de la llengua parlada: posar un poc d'orde en favor d'uns casos i perjudic d'uns altres és purament convencional. I precisament per eixa condició de signe convencional, hi ha llengües que prescindixen d'ell (com el castellà), mentres que les que el gasten creen les seues pròpies regles d'us. Per a una ortografia de la llengua valenciana s'ha procurat establir una norma d'us d'este signe (com la dels altres signes convencionals) que siga lo més senzilla possible per a no complicar l'escritura, sempre pensant en l'usuari.

2. NORMES D'APOSTROFAMENT

Les paraules que poden presentar forma apostrofada són els pronoms personals dèbils o àtons: ME ('m, m'), TE ('t, t'), SE ('s, s'), LO ('l, l'), LA (l'), LOS ('ls, ls), NE ('n, n'); els articles LO/EL (l'), LA (l') i la preposició DE(d').

2.1 Els pronoms ME, TE, SE, LOS i NE s'apostrofen

a) Darrere de verp que acabe en vocal:

compran	penja'n
calla't	menja'ls
deixa'ls	veja's
dona'm	conta'm

b) Davant de verp que escomence per vocal o haig:

t'esperem	l'he dut
n'has fet	s'entén

m'oblidaré

m'entenc

c) En les combinacions binàries i ternàries de pronoms (davant o darrere del verp):

torna-li'n

anar-te'n

comprem-li'ls

me'ls enduc

se'ls hi penja

te'n compre

2.2 Les formes LO, EL i LA.

Les formes LO, EL i LA (tant si són pronoms dèbils com si són articles) també s'apostrofen (fem observar que la forma d'article LO de la que ací parlem és la de masculí singular, junt a EL, no la del neutre –escrit també LO i que no s'apostrofa–):

a) Davant de paraula escomençada per vocal o haig:

l'home

l'indústria

l'enemiga

l'he coneguda

l'encenia

l'entenc

b) Les formes pronominals EL, LO, quan van darrere de verp o en combinacions de pronoms, segueixen les mateixes regles ja vistes per als altres pronoms.

menja'l

tanca'l

cura-me'l

endus-te'l

Pero el pronom femení LA conserva sempre la seua forma plena quan va darrere del verp, no s'apostrofa ni s'invertix.

dona-me-la

duent-te-la

portar-li-la

trenca-la

pinta-la

plegueu-la

2.3 Excepcions

a) Els articles LO/EL i LA no s'apostrofen:

- quan van davant d'una paraula que escomence per vocal semiconsonant:

la huitava

el huit

- quan van davant d'una paraula escrita entre cometes, o subrallada, o destacada per qualsevol altre mig (mayúscules, negreta, cursiva etc.):

la «Amèrica»	la «honra»
la URSS	la ortografia
el «Institut»	el «home»
el «etern»	el <i>atre</i>
el <u>Àtles</u>	el <u>Anuari</u>

b) L'artícul femení (LA) no s'apostrofa:

- davant de les paraules *host, ira, una* (quan es l'hora del rellonge):

la host la ira la una

- davant del nom de les vocals i dels noms de les consonants que escomencen per vocal:

la i la o la u
la ele la erre la ene

- davant de les paraules començades per *a-* privativa:

la anormalitat la amoralitat

c) L'artícul maculí no s'apostrofa davant de la paraula *hiat*: el hiat

L'artícul masculí (LO/EL), quan va precedit de les preposicions A, DE i PER, es contrau en elles formant les contraccions AL, DEL i PEL, excepte quan la paraula que segueix a l'artícul comença per vocal o haig, en el qual cas ha de seguir les regles d'apostrofa (que predominen sobre les de la contracció en les preposicions):

al mege	a l'home
al tercer	a l'últim
del coche	de l'interés
del sistema	de l'orde
pel camí	per l'atre
pel chiquet	per l'anterior

2.4 La preposició de

L'atra partícula que es pot apostrofar és la preposició DE, sempre davant de paraules que escomencen per vocal o haig:

d'estar	d'haver
d'ahir	d'hivern

Com succeïx també en l'article masculí, no s'apostrofa quan la paraula que li seguix escomença per vocal semiconsonant:

de hui
de huit

o be quan la paraula que seguix és el nom d'alguna vocal o consonant escomençada per vocal:

de eme
de elle
de a
de i

Tampoc s'apostrofa la preposició de davant de la paraula *hiat*: de hiat.

Quan la paraula que seguix ad esta preposició va entre cometes, subrallada, en negreta, en majúscules, en cursiva o destacada per algun atre mig, ni s'apostrofa ni es contrau (cas de ser un article).

de «El Corte Inglés»	de "interés"	de <i>annus</i>
de «l'atre cas»	de AUSTRALIA	de <u>Ortografia Valenciana</u>
de «Lo Rat Penat»	de entendre	de <u>animals peninsulars</u>

Finalment, recordem que, quan la preposició DE va seguida de l'article LO/EL es contrau en ell en la forma DEL, excepte quan a l'article li seguix paraula que comence per vocal o haig, en el qual cas la contracció no es produïx ya que l'article deu apostrofar-se junt a la paraula a la qual modifica (les regles de l'apostrofament són predominants respecte a les de la contracció).

XVII - EL GUIÓ

1. DEFINICIÓ

El guió és un atre dels signes ortogràfics convencionals representat per (-), que té com a funció primordial unir (o separar, segons ho considerem) síl·labes, paraules, sintagmes, oracions senceres... També el vorem utilitzat en texts (noveles, obres teatrals...) que reflectixen diàlects; en estos casos el guió servix per a donar entrada a l'intervenció de cada interlocutor, dellimita les distintes aparicions dels personages. Est últim cas dels diàlects no presenta cap de complicació, per lo que el deixarem a banda, dedicant-nos a vore quins són els atres usos d'este signe.

2. Us

2.1 Separació Silàbica

Per a separar les síl·labes de les paraules que no caben senceres al final d'una línia escrita nos servirem del guió:

cen-drer	pe-ra
es-go-lar	pos-ti-guet
far-ci-da	bor-bo-lles

Hem de reiterar-nos en que cap dels huit dígrafs que posseïm en l'ortografia de la llengua valenciana (ch, ig, qu, gu, ll, ny, rr, ss) poden portar per separat els components que els conformen.

Aixina, podem fer les següents separacions:

co-che	i-gua-lar	ra-lla	pa-sse-ra
com-pa-ny-i-a	des-qui-xa-lar	ca-rro	ca-nya

pero no mai podem fer les següents:

coc-he	ig-ua-lar	ral-la	pas-se-ra
com-pan-yi-a	desq-ui-xa-lar	car-ro	can-ya

La separació serà sempre sil·làbica. No es recomana que a un extrem o a l'atre de la línia en l'escriptura quede una lletra a soles (una vocal); no obstant, és perfectament permisible. És el cas d'aquelles paraules de les quals la primera o l'última síl·laba està formada per una vocal a soles, sense anar precedida d'una haig:

a-ni-ma-ci-ó	po-nèn-ci-a
--------------	-------------

co-mi-ssi-ó	a-ssis-tèn-ci-a
e-xa-mi-nar	i-rre-ve-rent

En les paraules formades per prefix més radical (i en algunes compostes per dos radicals) s'accepta la separació del prefix respecte del radical al qual acompanya, o bé una simple separació sil·làbica, encara que part del prefix passe a la síl·laba vinent:

trans-ac-ci-ó		tran-sac-ci-ó
an-ar-qui-a		a-nar-qui-a
des-o-cu-pa-ci-ó	i	de-so-cu-pa-ci-ó
ex-a-cer-bar		e-xa-cer-bar
nos-a-tres		no-sa-tres

No obstant, en estos casos (i perquè en molts d'ells hi haurà dubte) és preferible la separació morfològica (és dir, del prefix) a la sil·làbica:

con-hort		co-nhort
in-hu-ma-na	o	i-nhu-ma-na

Recordem també que la vocal *i* en valencià no forma mai diftong en cap altra vocal que la pugui seguir. Per tant, a final de línia, la *i* ha de separar-se de la vocal que duga darrere (quan la duga), perquè sempre serà de la síl·laba següent:

tri-um-vir	di-ùm
tri-em	con-di-ci-o-nar
va-len-ci-a-nis-me	can-vi-e

2.2 Unió de Pronoms

a) Quan el verb acaba en diftong o en consonant:

penjar-se'n	anant-nos-en
encetem-lo	mireu-les
deixeu-vos-la	porteu-ne

b) Quan el verb acaba en vocal, (en forma d'imperatiu) i va seguit de dos pronoms (que també s'unixen entre ells per un atre guió o per un apòstrof segons el cas):

menja-te'l	dona-nos-la
trenca-te'l	dona-me'n

canta-nos-les

torna-los-els

c) Quan els pronoms enclítics són *ho* o *hi*:

porta-hi

escriu-hi

anant-hi

mira-ho

escriu-ho

nugant-ho

2.3 Interior de texts

Farem us del guió en l'interior de texts a on volem destacar a modo d'adició, aclariment, eixemplificació... una paraula, un sintagma, tota una frase... en un us equivalent moltes vegades al d'un parèntesis:

uns atres –que no ells– foren els encarregats

són estos –i seguiran sent– els únics que...

seguirem anant –ya sense saber perquè– a sa casa...

2.4 Qüestions gràfiques

a) No separem en valencià els numerals en guionets:

vintidós i no *vint-i-dos*

trentahuit i no *trenta-huit*

siscents i no *sis-cents*

b) No separem en guionets els noms composts a on apareix un punt cardinal:

surest i no *sur-est*

suramèrica i no *sur- amèrica*

c) Separem sense guionet l'adverbi *no* quan nega al substantiu que el segueix:

no intervenció i no *no-intervenció*

no res i no *no-res*

d) Separem els composts expressius en guionet quan u dels dos elements no té sentit independentment:

chino-chano, gori-gori

e) No separem en guionet les paraules compostes que actuen en la llengua com a paraules independents, encara que siguen el resultat d'una aglutinació, com tampoc separem els prefixos:

collvert, motocarro, parafancs, Malvarrosa, Vilarreal, despusahir, despusdemà, despusanit, contrarrevolucionari, riurau, esclatasanc, correlestotes i no *coll-vert, moto-carro...*

f) No separem en valencià en guionets expressions estrangeres com:

best seller, rock and roll, play boy, tutti frutti, jet set, déjà vu... i no *best-seller, rock-and-roll...*

XVIII - L'ACCENT I LA DIÉRESIS

1. DEFINICIÓ I CLASSIFICACIÓ DE L'ACCENT

L'accent és un signe ortogràfic –també convencional– que es representa per (´) o (˘) que, segons el definim, servix per a indicar la tonicitat de la paraula, posant-lo damunt d'aquella vocal de la sílaba sobre la qual feua la major intensitat de pronunciació (lo que es denomina accent fonètic o prosòdic).

L'accent gràfic pot ser greu (´) i agut (˘). L'accent greu senyala les vocals tòniques obertes, quan estes s'accentuen gràficament; l'accent agut senyala totes les demés vocals, quan estes s'accentuen gràficament. El valencià té set vocals: *a, e, (e), i, o, (o), u*. La *a* es considera sempre oberta. La *i* i la *u* es consideren sempre tancades. La *e* i la *o* poden ser obertes o tancades i, si són obertes, sempre seran tòniques, encara que no sempre s'accentuaran gràficament: *tècnica, perla, tònica, porta* .

2. REGLES D'ACCENTUACIÓ¹

a) S'accentuen gràficament les paraules agudes que acaben en vocal tònica **-a, -e, -i, -o, -u**, en vocal tònica més **s (-as, -es, -is, -os, -us)**, i les acabades en **-en** : *tornà, escàs, vingué, perquè, congrés, entén, bochí, cafís, cantó, amorós, arròs, ningú, tramús* ; pero no les acabades en diftonc, seguit o no de **-s**: *renou, virrei, espai, conreu, estiu, esclau, Eloi*, etc . per no ser tònica l'última vocal. Com tampoc *Llombay, Alcoy*, etc.

¹ Aprovades en Junta General de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana el dia 1 de juliol de 2003.

b) S'accentuen gràficament les paraules planes que no acaben en les terminacions anteriors i les que contenen en l'última sílaba un diftong seguit o no de -s : *cànem, hòmens, telèfon, esporàdic, dígraf, ascètic, càncer, còdex, idòneus, voríem, cantàvem, cantàreu, parlàveu, veníeu, cóncau*, etc..

c) Totes les paraules esdrúixoles s'accentuen gràficament: *música, ciència, València, sènia, història, contínua, àgora, dèficit, cóncava*.

d) En general, els monosílaps no duen accent gràfic: *baix, ells, creu, tres, cant, ab, en, les...*

e) Les paraules agudes acabades en **-ment** segueixen la regla general d'accentuació gràfica: *monument, depriment, ajuntament, document, medicament*; no obstant, els adverbis en **-ment** duen accent gràfic únicament si aixina li correspon a l'adjectiu del qual deriven: *contínuament, poèticament, esporàdicament, mèdicament*, pero *bonament, fredament, amplament*.

f) Les formes compostes de verb i pronom enclític separat per un guionet no es consideren una sola paraula a efectes d'accentuació, i el verb segueix la regla general: *cantàrem-li una cançó, diga-se-li lo més convenient, compre-nos-la, sorprén-lo*.

3. ACCENTUACIÓ DIACRÍTICA

La necessitat o conveniència de diferenciar algunes paraules homògrafes du, al marge de les normes generals, a l'us mesurat d'una accentuació que, per la seua funció, es diu diacrítica.

3.1 Regles d'accentuació diacrítica

a) Entre dos o més monosílaps homògrafs i homòfons de diferent tonicitat s'accentuaran els de major tonicitat:

M'agrada el més de maig, mes no el que més .

Te vol donar un té que té guardat.

Són les paraules de son pare les que li lleven la sòn.

b) Entre dos o més paraules homògrafes, pero no homòfones (és dir, en relació vocal tònica oberta/tancada), s'accentuarà aquella o aquelles que duguen vocal oberta:

<i>fòra</i> (a l'exterior)	<i>fon</i> (post d'un barril circular)
<i>gòlf</i> (deport)	<i>fora</i> (verb ser: si ell fora ric)
<i>més</i> (quantitat) i <i>més</i> (de l'any)	<i>golf</i> (geogràfic)
<i>mèu</i> (crit del gat)	<i>mes</i> (pero, conjunció adversativa)
<i>mà</i> (substantiu: la mà dreta)	<i>meu</i> (possessiu: és meu)
<i>mòc</i> (verb moure: yo mòc)	<i>ma</i> (possessiu: ma casa)
<i>mòle</i> (peça cóncava; per a molerar)	<i>moc</i> (mucositat)
<i>mòlt, mòlta, molts, moltes</i> (verb moldre: café mòlt. Dacsa mòlta)	<i>mole</i> (cosa gran)
<i>món</i> (substantiu)	<i>molt, molta, molts, moltes</i> (quantitat)
<i>mòra</i> (musulmana)	<i>mon</i> (possessiu: mon pare)
<i>mòs</i> (de mossegar)	<i>mora</i> (verb morar) i <i>mora</i> (fruit)
<i>nós</i> (pronom fort: nós, el rei)	<i>mos</i> (possessiu: mos pares)
<i>ón</i> (interrogatiu)	<i>nos</i> (prom dèbil: anem-nos-en)
<i>pèl</i> i <i>pèls</i> (cabell)	<i>on</i> (enunciatiu)
<i>perqué</i> , el (substantivat)	<i>pel</i> i <i>pels</i> (contracció per+el, per+els)
<i>quàn</i> (interrogatiu i exclamatiu: ¿quàn ve?)	<i>perque</i> (causal, final)
<i>quànt</i> (interrogatiu i exclamatiu: ¿quànt val? ¡quànt ha fet!)	<i>quan</i> (adverbi)
<i>qué</i> (interrogatiu o exclamatiu: ¿qué vols?, ¿per qué?, ¿per a qué?, ¡qué bo!)	<i>quant</i> (pronom)
<i>quí</i> (interrogatiu i exclamatiu: ¿quí ve?. Sé de qui depén)	<i>que</i> (relatiu, conjunció)
<i>récart</i> (màxim)	<i>qui</i> (pronom)
<i>rés</i> (acció de resar)	<i>recort</i> (memòria)
<i>ròure</i> (verb)	<i>res</i> (pronom)
<i>sà</i> (en bona salut)	<i>roure</i> (arbre)
<i>sé</i> (verb saber)	<i>sa</i> (possessiu: sa casa)
<i>sés</i> (íntestí)	<i>se</i> (pronom: se sent)
<i>sèt</i> (7)	<i>ses</i> (possessiu: ses cases)
<i>sèu</i> (lloc social)	<i>set</i> (ganes de beure)
<i>sí</i> (afirmació), <i>sí</i> (sinada) i <i>sí</i> (pronom: cap a sí)	<i>seu</i> (possessiu: el seu amic)
	<i>si</i> (condició: si vols vaig), <i>si</i> (nota musical)

<i>sò</i> (sonoritat)	<i>so</i> (contracció de senyor)
<i>sòbres</i> (de sobrar)	<i>sobres</i> (de carta)
<i>sòc</i> (calcer)	<i>soc</i> (verb ser: yo soc)
<i>sòlc</i> (verb soldre: yo solc berenar)	<i>solc</i> (substantiu: cavalló)
<i>són</i> (verb ser: ells són) i <i>sòn</i> (ganes de dormir)	<i>son</i> (possessiu: son germà)
<i>sòrt</i> (bona fortuna)	<i>sort</i> (que no sent)
<i>sòu</i> (salari)	<i>sou</i> (verb ser: sou bons)
<i>té</i> (verb tindre) i <i>té</i> (infusió)	<i>te</i> (pronon: te la done)
<i>tòs</i> (part del coll) i <i>tós</i> (de tossir)	<i>tos</i> (possessiu)
<i>tòrt</i> (torçut, sense un ull) i <i>tòrt</i> (injúria, agravi)	<i>tort</i> (pardal)
<i>vós</i> (pronon fort: vós, el rei)	<i>vos</i> (pronon dèbil: vos ho dic)

Fòra d'estos casos, les paraules homògrafes i homòfones d'igual tonicitat i diferent significat es distingüixen pel context i no per l'accent, com ara les següents:

<i>vol</i> (verb voler: ell vol dinar)	<i>vol</i> (substantiu. Acte de volar)	
<i>sol</i> (astre)	<i>sol</i> (verb soldre: ell sol vindre)	
<i>sol</i> (substantiu, el pis o paviment)	<i>sol</i> (a soles)	
<i>roba</i> (del verb robar: ell roba molt)	<i>roba</i> (substantiu: peces de vestir)	
<i>ràpits</i> (substantiu, corrent d'aigua)	<i>ràpits</i> (adjectiu, uns trens ràpits)	
<i>net</i> (substantiu, fill d'un fill)	<i>net</i> (sense brutícia)	
<i>pot, pots</i> (verb poder: ell pot fer-ho. Tu pots fer-ho)	<i>pot, pots</i> (substantiu: un pot de mel. Dos pots de mel)	
<i>cor</i> (víscera)	<i>cor</i> (grup coral)	
<i>en</i> (títul de cortesia: En Jaume)	<i>en</i> (preposició de lloc: en ma casa)	<i>en</i> (preposició de companyia: estic en tu.)
<i>cau</i> (verb caure)	<i>cau</i> (substantiu: amagatall)	
<i>feu</i> (verb fer)	<i>feu</i> (substantiu: feudalisme)	
<i>creu</i> (verb creure)	<i>creu</i> (substantiu: la creu cristiana)	

<i>fem</i> (verb fer)	<i>fem</i> (substantiu: desperdicis)	
<i>fera</i> (verb fer)	<i>fera</i> (animal)	
<i>veu</i> (verb vore)	<i>veu</i> (substantiu: sò bocal)	
<i>viu</i> (verb vore)	<i>viu</i> (substantiu: aresta)	<i>viu</i> (adjectiu: que té vida)
<i>fa</i> (verb fer)	<i>fa</i> (nota musical)	
<i>cap</i> (pronom)	<i>cap</i> (preposició)	<i>cap</i> (substantiu: part del cos)
<i>nou</i> (9)	<i>nou</i> (adjectiu)	<i>nou</i> (anou)
<i>cas</i> (substantiu: part oposta a la fulla en l'aixada)	<i>cas</i> (substantiu: succés)	

4. LA DIÉRESIS

4.1 Definició

La diéresis (¨) té per funció senyalar la pronunciació de la u en grups sil·làbics a on no es sol pronunciar, o be senyalar en determinats casos el hiat o inexistència de diftong.

4.2 Regles

a) En els casos de coincidència de diéresis i accent sobre una mateixa vocal tònica, les regles d'accentuació gràfica tenen preferència sobre la diéresis: *país, veí, agraiem* ; pero *països, veïns, agraïx* .

b) S'escriu diéresis damunt de la *u* quan esta es pronuncia en les síl·labes *qüe, qüi, güe, güi: qüestions, llengües, aqüífer, ambigüitat*

c) Porten diéresis la *u* i la *i* darrere d'una vocal quan no formen diftong ni porten accent gràfic segons les regles generals: *peüc, raïm, ablaürat, agraiä, roïns, raïmet, veïnat, gratuït, succeït, malaït, traïdor, agraïment, continuïtat, substituïx, sobreïx, constituïxen, fortuïta, reduïda, reduïdes*.

d) S'exceptuen d'esta regla l'infinitiu, el gerundi, el futur i el condicional dels verbs que acaben en *-air, -eir, -oir, -uir* ; també la *i, u* darrere dels prefixos *a-, anti-, auto-, bi-, bio-, co-, contra-, extra-, gastro-, intra-, macro-, micro-, neo-, poli-, quasi-, radio-, re-, ultra-*, etc. , i la *i* dels sufixos *-isme, -ismes, -iste, -ista, -istes, -ible, -ibles* :

aduir, agraint, reunió, contraindicació, egoisme, egoïste, increïble